

*Силка Оксана Захарівна,
доктор історичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України (м. Київ, Україна)*

КУЛЬТУРА ДИПЛОМАТІЯ ОЛЕКСАНДРА КОШИЦЯ: РЕФЛЕКСІЇ У «ЩОДЕННИКУ» БОРИСА ЛАЗАРЕВСЬКОГО ЗА 1927–1929 рр.

Дослідження культурного середовища української європейської еміграції першої половини ХХ ст. є одним із актуальних напрямків у вивченні проблематики збереження науково-культурної спадщини України в умовах роз'єданого інтелектуального середовища 20 – 30-х рр. ХХ ст. Актуальність теми зумовлена введенням до українського наукового простору неоприлюднених, або частково представлених в сучасній історіографії, щоденникових записів письменників, науковців, військових, священників, зміст яких, безумовно, доповнить наше уявлення про ментальні риси, психологічні та поведінкові реакції емігрантів, і, відповідно, стане ключем до розуміння контексту історичного періоду та середовища. Одним із таких джерел є «Щоденник» (ймовірно 60 томів) Бориса Олександровича Лазаревського (1871–1936 рр.) – письменника-белетриста, сина відомого українського історика О. М. Лазаревського (1834–1902 рр.) [1–3].

Український митець Олександр Кошиць (1875–1944 рр.) у квітні 1919 р. активно долучився до реалізації програми культурної дипломатії Української Народної Республіки. Виступи Української Республіканської Капели стали унікальним явищем у світовій культурній історії. Б. Лазаревський був знайомий з О. Кошицем, зустрічався у Києві. У еміграції продовжив і підтримував доволі близькі стосунки з Олександром Антоновичем у Празі та Парижі, листувався з ним.

«Щоденник» Бориса Лазаревського містить рукописи О. Кошиця та запити про зустрічі двох друзів. Наприклад, О. Кошиць подекуди різко і з боєм пише про низький стан організованості та культури української громади в еміграції, брак досвіду. Про це свідчить, зокрема, лист до Бориса Олександровича від 28.03.1925 р. із Рочестера. У ньому, виділяємо наступні тези: «Цілий майже рік ходжу між «буттям і небуттям», але про це нікому не кажу, та мабуть і всі це бачать, тільки мені не кажуть... Зробився «живим трупом» і єдина різниця від Св. Лазаря, що не смержу. ... Невже Ви ще й досі такий ідеаліст, що думаєте, що американські українці цікавляться літературою, та й до того ще й гроші за це платять!?! ... Американське українство складається із двох верств: попи і стадо. ... Попи ведуть буквально середньовічну релігійну боротьбу, зо всіма аксесуарами ієзуїтських прийомів, та стрижуть своє стадо...».

Маємо також цінний спогад Бориса Олександровича про зустріч із О. Кошицем, після якої композитор власноруч написав у «Щоденнику» автограф пісні «Ой було в брата три сестриці» із підписом «О. Кошиць 7.X-28 р. Шампінї». Вона була написана синім олівцем на аркуші ніжно-бузкового кольору. У 1928 р. О. Кошиць тимчасово проживав в українського діяча Андрія Чехівського в районі Шампінї поблизу Парижа. І саме 7 жовтня 1928 р. композитора і відвідав Б. Лазаревський: «Я приїхав у Шампінї побачити О. Кошиця. Був незвично красивий, тихий осінній день. Андрій Чихівський зустрів мене... На питання про Кошиця відповів: «Він працює... Книгу пише про хор, укладає рецензії по всіх країнах Земної кулі». Я достатньо довго чекав поки вийшов один з небагатьох, воістину великих людей сучасної України... Він не лише говорив, він робив у найтяжчі дні України, – показував усьому світу – наскільки талановитий наш народ та скільки тисяч пісень створив цей народ... І які це пісні... Кошиць О. ніби той акумулятор, який сконцентрував у собі промені сонячної музики, на яку навіть рабство не вплинуло... Говорили про Україну. Жодним чином не можемо зрозуміти чому росіяни так бояться самостійності і не розуміють, що прагнення до самостійності у нас органічне... Процес, скоріш за все, природній, ніж політичний, а відтак – поза зовнішніх людських впливів» [2, арк. 178–180].

Автор «Щоденника» високо цінує професійну майстерність, а головніше культурницьку місію створеної О. Кошицем «Республіканської хорової капели», яка стала справжнім посланцем-дипломатом до народів світу у тяжкі для України часи визвольних змагань. Б. Лазаревський захоплювався не лише талантом Олександра Антоновича, але й природною силою українського характеру, який «не піддається жодному іноземному впливу, насамперед русифікації». Борис Олександрович також відзначав і беззастережну відданість національній справі О. Кошиця та енергійну безкорисливу громадську роботу над її втіленням.

Із О. Кошицем, його колективом та, і в цілому, з українською культурою, пов'язаний досить цікавий фрагмент «Щоденника». Мова йде про відгук на концерт першого і єдиного туру хорової капели «Думка» із радянської України у Парижі, на якому Б. Лазаревський був присутній 24 лютого 1929 р. Загальна рецензія на виступ – негативна: «Техніка та дисципліна колосальні, але не чути народних мелодій», «Механізм співу ідеальний, але душі козацької немає, жодної мелодії церковної». На концерті був присутній і О. Кошиць, відгук якого і записав Борис Олександрович: «Страшно, страшно було думати, що усі ці залякані виконавці повинні повернутися до Києва під владу московського Кремля... Боже, як вони придушені. Жодної посмішки» [2, арк. 257–258].

Доля виявилась неприхильною до О. Кошиця стосовно його планів повернутися у 1928 р. до України. Йому було відмовлено. Своїми відчуттями Олександр Антонович поділився з Борисом Олександровичем, а той зберіг їх у своєму «Щоденнику»: «... Я весь час мого перебування за кордоном тільки і мріяв про те, щоби працювати для свого народу та його художнього розвитку, найщасливішим моментом свого життя вважав той, коли мене на цю роботу покличуть, коли я буду потрібен Україні. А тут виявляється... що я не потрібен...» [2, арк. 121].

Б. Лазаревський схилився як перед культурними авторитетами, перед такими людьми як О. Кошиць, перед тими, хто в еміграції поширювали українську культуру. Професійна діяльність Олександра Кошиця була важливим чинником збереження й поширення української культури за кордоном. Його колектив популяризував українську музику, через виконання українського музичного спадку О. Кошиць прагнув зберегти українську ідентичність у складних умовах втрати державності, концерти колективу були не лише мистецькими заходами, а актами культурної дипломатії.

Література:

1. Береговий С. «Щоденники» Б. Лазаревського 1929–1933 рр. і проблема його національної самоідентифікації / С. Береговий, І. Гирич, О. Силка, Л. Синявська // Український історичний журнал. – 2025. – № 1. – С. 182–202; Береговий С. Паризький емігрант з українською душею: рефлексії Бориса Лазаревського на презентацію українства у 1927–1929 рр. / С. Береговий, О. Силка // Вісник Черкаського університету. Серія Історична. – 2022. – № 1. – С. 106–114; Силка О. «Ma Vie»: паризький щоденник Бориса Лазаревського за 1927 – 1929 рр. як джерело до вивчення історії української еміграції / О. Силка, С. Береговий, Л. Синявська, І. Гуржій // Рукописна та книжкова спадщина України. – 2022. – Вип. 29. – С. 344–362.

2. Лазаревский Б. Ma vie. – Рукопис, 1927–1929. / Б. Лазаревский. – Приватний архів С. І. Берегового.

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
УКРАЇНИ**

**Гуманітарно-педагогічний факультет
Кафедра міжнародних відносин і суспільних наук**

**ІНСТИТУТ ПОЛІТИЧНИХ І ЕТНОНАЦІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ім. І.Ф. КУРАСА НАН УКРАЇНИ**

ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ НАН УКРАЇНИ

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ

**ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОГДАНА
ХМЕЛЬНИЦЬКОГО**

ЯГЕЛЛОНСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ (Республіка Польща)

ФОНД ГЕРДИ ХЕНКЕЛЬ (Німеччина)

УНІВЕРСИТЕТ МАЙНЦА ІМЕНІ ЙОГАННА ГУТЕНБЕРГА (Німеччина)

КАГУЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ П. ХАШДЕУ (Молдова)

МУЗЕЙ КАРОЛЯ І В БРАЇЛІ (Румунія)

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«УКРАЇНСЬКА ДИПЛОМАТІЯ:
СТАНОВЛЕННЯ, РОЗВИТОК ТА ПЕРСПЕКТИВИ»**

10 квітня 2025 р.

м. Київ

Українська дипломатія: становлення, розвиток та перспективи / за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 10 квітня 2025 р. Київ, 2024. 357 с.

Збірник наукових праць укладено за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції «Українська дипломатія: становлення, розвиток та перспективи», яка була організована кафедрою міжнародних відносин і суспільних наук гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України 10 квітня 2025 р. Наповнення рубрик синхронізовано з основними напрямками роботи конференції і охоплює широке коло питань щодо витоків, традицій, розвитку та перспектив української дипломатії; аналізу стану дипломатії в умовах сучасних глобальних викликів та стратегічних пріоритетів світової, європейської та вітчизняної дипломатії в умовах російсько-української війни.

Видання розраховане на науковців, викладачів, аспірантів, студентів, а також усіх хто цікавиться питаннями сучасних міжнародних відносин та розвитку української дипломатії.

Рекомендовано вченою радою гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України (протокол № 10 від 16.05.2025 р.).

Редакційна колегія:

Ткачук В.А., д-р екон. наук, проф. (голова);
Ніколаєнко С.М., д-р пед. наук, проф. (співголова);
Тонха О.Л., д-р сільгосп. наук, проф. (голова);
Любовець О.М., д-р істор. наук, проф.
Харченко С.В., д-р філол. наук, проф.
Хвіст В.О., канд. іст. наук, доцент

Відповідальна за випуск докт. іст. наук, проф. Любовець О.М.

Тези подано в авторській редакції.

Автори тез відповідають за достовірність викладеного матеріалу, за правильне цитування джерел, посилання на них та інших відомостей.

Передруковувати опубліковані в збірнику наукових праць матеріали дозволяється тільки за згодою авторів.